

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: **Методи психолого-педагогічної допомоги дитині
в кризовій ситуації**

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51 (з),
напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Фекете Е.К.
Керівник: Марценюк М.О.
Рецензент: Рашковська І.В.

м. Мукачево-2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичний аналіз особливостей психолого-педагогічної допомоги дітям в кризовій ситуації	
1.1. Сутність понять «криза», «кризова ситуація».....	7
1.2. Специфіка подолання кризових ситуацій у підлітковому віці...	13
1.3. Ефективні методи психологічної допомоги дітям в кризовій ситуації	19
1.4. Кризове консультування як метод психологічної допомоги в ситуації переживання кризи	24
РОЗДІЛ II. Емпіричне дослідження та аналіз психологічних особливостей дитини в кризовій ситуації	
2.1. Методи, методики та організація дослідження	29
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження.....	33
2.3. Практичні рекомендації для запобігання ПТСР в підлітковому віці.....	36
2.3.1. Методичні рекомендації педагогам щодо роботи з дитиною в кризовій ситуації.....	38
2.3.2. Рекомендації батькам (або рідним) щодо взаємодії з дитиною в кризовій ситуації.....	40
2.3.3. Самодопомога в кризовій ситуації. Рекомендації для підлітків.....	46
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Буремні події останніх місяців показали значення і велику цінність окремої особистості, її роль у суспільно-сторичних змінах. Одночасно стала очевидною необхідність соціально-психологічного захисту і психологічної допомоги як окремим людям, так і цілим соціальним групам. У часи соціальних потрясінь якраз і виявляється увесь наявний потенціал особистості. Сказане стосується і працівників психологічної служби системи освіти – практичних психологів, соціальних педагогів, їх керівників. У даний час психологічна служба в цілому і кожен професіонал мають показати суспільству, все на що вони здатні, виявити високий професіоналізм, відповідальність перед людьми, чуйність і повагу до кожної особистості.

Одним з найважливіших напрямків діяльності сучасної школи, поряд з вихованням і навчанням підростаючого покоління, є збереження і зміцнення здоров'я учнів. Головна роль у збереженні психологічного здоров'я учнів відводиться психологічній службі установи освіти. У функціональні обов'язки психолога входить психолого-педагогічний супровід кризових періодів розвитку учнів, надання психолого-педагогічної допомоги дітям в кризовій ситуації, профілактика підліткових суїцидів та ін. В той же час рішення проблеми розвитку здоров'я учнів неможливе без участі всього педагогічного колективу і батьків.

Значна увага приділяється в психологічній літературі виявленню, психологічному аналізу та класифікації різноманітних психічних феноменів, що виникають у дітей після кризових ситуацій. Зокрема, психологічні феномени, що виникають в умовах впливу надзвичайних факторів, описуються в літературі під назвою посттравматичного стресового синдрому, або посттравматичного стресового розладу, досліджуються різноманітні негативні психічні стани, що виникають внаслідок впливу екстремальних факторів: стрес, фрустрація, криза, депривація, конфлікт. Ці стани характеризуються домінуванням гострих або хронічних негативних емоційних переживань: тривоги, страху, депресії, агресії, дратівливості, дисфорії.

Виникаючі в цих станах афекти можуть досягати такого ступеня інтенсивності, що вони надають дезорганізуюче вплив на інтелектуально-мнестичну діяльність людини, утруднюючи процес адаптації до подій. Інтенсивні емоційні переживання, такі, як страх, паніка, жах, відчай, можуть ускладнювати адекватне сприйняття дійсності, правильну оцінку ситуації, заважаючи прийняттю рішень і знаходженню адекватного виходу зі стресової ситуації. Ці явища, що відображають феноменологію психічного функціонування людини в кризі, опиняються в центрі уваги як лікарів-психіатрів і психотерапевтів, так і психологів, які надають психологічну допомогу людям, постраждалим в надзвичайних ситуаціях.

Найвагоміший внесок у дослідженні критичних періодів у дитячому віці зробив відомий вітчизняний психолог Л.С. Виготський. Проблема кризових ситуацій в підлітковому віці розглядалася в роботах В.П. Балакирева, І.І. Бекетової, А.М. Волкової, Р.В. Чиркіної і Л.Є.Федкуліної, О.М. Туманової та ін. Серед українських науковців питаннями психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях займалися З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І.М. Біла, Г. П. Лазос, Л.І.Литвиненко, Л.Г.Царенко, А.Г.Обуховська та ряд інших.

Інтерес до цієї проблеми, на думку В.П. Балакирева, викликаний неопрацьованістю теми «криз», негативних переживань дітей у психологічній літературі, а також практично повною відсутністю теоретичних, психотехнічних і організаційних основ психологічної допомоги дітям у важких ситуаціях.

За визначенням Ф.Є. Василюка, кризова ситуація – це ситуація, в якій суб'єкт стикається з неможливістю реалізації внутрішніх потреб свого життя (мотивів, прагнень, цінностей та ін.).

На думку психологів, наслідки криз можуть бути різними, як негативні, так і позитивні. Зрештою криза постає водночас і як загроза для особистості, і як можливість для росту.

Психологія кризових ситуацій має як свій теоретичний аспект, пов'язаний з вивченням особливостей психічного функціонування в кризі, так

і практичне застосування, яке визначається необхідністю надавати психологічну допомогу постраждалим в критичних ситуаціях людям. Таким чином, врахування соціальної значущості проблеми зумовлює актуальність теми нашої бакалаврської роботи: *«Методи психолого-педагогічної допомоги дитині в кризовій ситуації»*.

Об'єкт дослідження – кризові ситуації підліткового віку .

Предмет дослідження – методи психолого-педагогічної допомоги дітям, що перебувають в кризовій ситуації.

Мета дослідження – теоретичний розгляд та емпіричне дослідження психологічних особливостей дітей в кризовій ситуації, а також окреслення методів психолого-педагогічної допомоги при переживанні кризи та надання рекомендацій.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати психологічний зміст питання в науковій літературі;
- 2) підібрати методики та емпірично дослідити особливості впливу кризових ситуацій на формування особистості та поведінки підлітків під час переживання вікової кризи; сформулювати висновки;
- 3) окреслити методи психолого-педагогічної допомоги підліткам та надати практичні рекомендації батькам та педагогам щодо ефективної взаємодії з дітьми в кризових ситуаціях.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використані наступні методи: теоретичні (аналіз і узагальнення теоретичних джерел, синтез, порівняння, узагальнення) та діагностичні (тестування, опитування, спостереження).

В дослідженні використовувалися такі **методики**:

1. Шкала оцінки впливу травмуючої події (ШОВТП).
2. Диференціальна діагностика депресивних станів В. Зунга (адаптація Т. И. Балашової).
3. Адаптований Місісіпській опитувальник для оцінки посттравматичних реакцій.

Емпірична база дослідження. Дослідження проводилося на базі ЗОШ I-II ступенів села Велика Бийгань Берегівського району Закарпатської області. Вибірка нашого дослідження складалася з двох груп дітей підліткового віку. Групи склалися з 22 та 25 осіб. Вікова межа від 14 років до 15 років (учні 9-го класу). Вибірка склала 47 осіб.

Практичне значення роботи полягає в тому, що сформульовані в результаті дослідження висновки та одержаний практичний матеріал зможуть бути використаними вчителями, батьками, опікунами, практичними психологами та соціальними педагогами в безпосередній роботі з дітьми, що опинилися та переживають кризові ситуації, а також для складання програм профілактики та корекції посттравматичного синдрому.

ВИСНОВКИ

Теоретично проаналізувавши та емпірично дослідивши проблему психолого-педагогічної допомоги дитині в кризовій ситуації, можна зробити наступні висновки:

1. Кризова ситуація – це ситуація, коли людина стикається з перешкодою в реалізації важливих життєвих цілей і не може впоратися з цією ситуацією за допомогою звичних засобів. В ситуації кризи при спробі оволодіння стресовим станом людина переживає певний вид фізичного та психологічного перевантаження.

2. Все наше життя і розвиток супроводжується кризовими періодами. Найбільш типовими є кризові ситуації для підліткового вікового етапу, а саме: 1) з батьками; 2) з приводу тварин; 3) з учителями; 4) з однолітками; 5) з братами і сестрами; 6) подій і ситуації через смерть близьких; 7) з родичами і іншими дорослими; 8) через страхи; 9) особисте майбутнє; 10) політична ситуація в країні. Найбільша кількість негативних переживань у дітей 12-13 років припадає на їхні відносини з батьками і з приводу тварин: їх втрати, смерті, бажання придбати.

3. Проаналізувавши дані, що були отримані в результаті емпіричного дослідження, виявилось, що у 92% досліджуваних (43-х підлітків) проявляється висока стійкість до впливу травмуючих подій та кризових ситуацій на їх психофізіологічний стан. За результатами дослідження більшість дітей, що становить 95,5% не мають ознак депресивного стану щодо кризових та травмуючих ситуацій. Однак, серед досліджуваних осіб підліткового віку є і діти з легкою депресією ситуативного або невротичного генезису.

У 10 % досліджуваних (5 підлітків) проявляється низький рівень емоційних переживань кризових ситуацій та подій, у 39,2 % досліджуваних (17 підлітків) – занижений рівень, у 46,3% досліджуваних – середній рівень, а також у 4,5% досліджуваних (2 підлітків) – підвищений рівень. В тих дітей, де рівень емоційних переживань кризових ситуацій підвищений, може

проявлятися тенденція до гострої емоційної реакції на все, що якимось чином нагадує про такі ситуації; схильність повертатися до неприємних спогадів і заново переживати події минулого; в певних ситуаціях може відмічатися тривожність, внутрішня напруга, зниження працездатності, порушення сну.

4. Нами були окреслені основні методи та завдання психологічної допомоги особистості; головними з них є актуалізація адаптивних і компенсаторних ресурсів особистості, мобілізація психологічного потенціалу для подолання негативних наслідків надзвичайних обставин. Наслідком ефективної психологічної допомоги постраждалим є оптимізація психічного стану та поведінки людини в екстремальних ситуаціях; були надати практичні рекомендації батькам та педагогам щодо ефективної взаємодії з дітьми в кризових ситуаціях. Подібна психологічна допомога необхідна для запобігання порушень поведінки та профілактики психосоматичних розладів. Вона припускає нормалізацію психічного стану з нівелюванням негативних переживань, які надають настільки руйнівний вплив як на психічні, так і на соматичні функції людини.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>